

פטר רודה : אירופה בעיניו של אירופי

קוספנהאגן

בשנים שלאחר המלחמה נתנסתה אירופה המערבית בשורה שלמה של זעזועים. כל אחד מאלה סייע להכרה המכאיבה שחבל־העולם שלנו מקפח והולך את מעמדו בעולם המודרני.

המהלומה הראשונה והקשה ביותר היתה בליעתן של מדינות מזרח־אירופה בגוש של רוסיה הסובייטית. הגם שרווולט וצ'רצ'יל נתנו ידם לכך ביאלטה, בכל־זאת לא גרסו שמתוך כך תבודדנה הארצות הנוגעות בדבר בידוד גמור משאר חלקי העולם.

לאחר־מכן באה עצמאותם של חבלי־הארץ הקולוניאליים הגדולים, המונים כמיליארד־רוחצי נפש. שוב אין הללו רוצים בשותפות עם המעצמות המערביות. שלישית, באה תפיסת השלטון בצ'כוסלובקיה והוכיחה את אולת־ידן של מדינות אירופה המערביות נוכח התפתחות חמורה מעין זו. אין ספק שמהלומה זו הביאה לידי הקמתו של נאט"ו.

רביעית, הוכיחה ההתערבות הרוסית במזרח התיכון שהמדינות הערביות מוכנות ביותר להניח כאן יד חפשית לסובייטים. במקום שעד כאן נחשבה „זכות" ההתערבות בבחינת מונופול של מדינות המערב.

חמישית, באה ההתערבות הצבאית הרוסית בהונגריה והטעימה את דלות עמידתן של מעצמות המערב. הן הכזיבו במצב שהבטיח להן רבות.

ולבסוף ניתנה לו למערב הוכחה מפורשת, עם שילוח טילי־החלל הרוסיים, ששוב אין הוא יכול לסמוך על כך שעדיפותו בשטח הטכני תבטיח לו נצחון סופי ומכריע. עדיפות זו היתה הרקע הממשי ל„מדיניות הבלימה" והאיום ב„תגמול מוחצני", קו שהיה נקוט עד כאן בידי ממשלתה של ארצות־הברית.

כל הפגעים האלה עוררו מידה של ספקנות מצד האירופים כלפי ארה"ב, הן באשר לעזרתה הצבאית הן באשר למנהיגותה המדינית. התקוות שנתלו קודם־לכן בנאט"ו נמוגו במידה ידועה. יש גם מקום לשאלה אם אין טילי־החלל הרוסיים עלולים להגיע את ארה"ב, שזו פעם ראשונה הוכנסה לקרה־אש, להקציב סכומים גדולים הרבה יותר לאירגון הגנתה של המולדת. אפשר גם שטעם זה תפחית באותה מידה את סכומי הסייע שלה לבעלות־הברית, וואת דווקה בזמן שפוננות מלחמתית חדשה מעין זו מעמידה תביעות גדולות הרבה יותר בסגני הממשלות האחרות. כלום נוכל לעמוד בתביעות מעין אלו, או שמא ניאלץ לפעול במצב של כוננות מלחמתית ממדרגה שניה? וכוננות מעין זו, הלא יהיה פירושה היעדר־כוננות למעשה?

מכלי־מקום, דבר אחד הוא בחזקת ודאי: על־מנת שתהיה לה תקוה כלשהי לעמוד בפני מתקיף אדיר־כוח, חייבת ההגנה המערבית לקום כגורם צבאי מאוחד. זהו גם תנאי מוקדם לתכניות נאט"ו, ואף־על־פי־כן חסרה כאן הקבלה מדינית לאחדות הצבאית הטהורה. אולי מועצת־אירופה או האיחוד המערבי היו צריכים לשמש גוף מקביל זה, אבל שניהם לוקים באותה חולשה עצמה שבה לוקה נאט"ו מאחר שאינם נוגעים כלל בריבונותן של המדינות המשתתפות בהן. בכך מונעים הם מלכתחילה את הדבר החייב לשמש להם צידוק לקיומם: כלומר, איגודן של ארצות מערבי־אירופה במסגרת של אחדות כוללת. משום כך אין לנו ערובה קלה־שפקלות שברגע קריטי לא יחזור בו צד זה או אחר מן השותפים מהתחייבויותיו. „למה למות בעד דנציג?" כתבו עתוני צרפת באוגוסט 1939, ובכך חרצו את דינה של פולין. אפשר בהחלט להעלות על הדעת כותרת עתונאית לעתיד־לבוא בזו הלשון: „למה למות בעד בורנהולם?" (אי דני בים הבלטי) או: „למה למות בעד קופנהאגן?" ואיך עתידה לנהוג ממשלה דנית כאשר תכבוש מעצמה זרה את האיים הליפאריים ליד סיציליה? כלום תראה בכך עילת־מלחמה לדנמארק?

לא, לעולם לא יוכתר שיתוף־פעולה צבאי בהצלחה בלי מרות מוחלטת של ההנהגה הצבאית. והנה הסידורים הנוכחיים נוחים לכך הרבה פחות מתכנית הצבא האירופי של 1952, שצרפת ואיטליה הכשילוה ב־1954 מתוך חשש שמא תיעשה גרמניה שותף מכריע יותר מדי במסגרת זו.

אין זה סימן מעודד ביותר לבאות אם שוררים פחד וקנאה בין בעלי־אמנה ואין הם מעיזים להיכנס ביחסים של שותפות מלאה, מתוך חרדה דווקא מפני אותם שותפים שיכולים היו לתרום תרומה גדולה ביותר ליעילותו. ואולם דבר זה משמש רק הוכחה נוספת לכך שיש צורך בגוף מדיני עליון, גוף המסוגל ללכד את השותפים השונים ולעשותם גוש איתן של שיתוף־אינטרסים. לא מועצת־אירופה גם לא האיחוד המערבי אינם גוף שכזה. „האיחוד" בעצם גם איננו בגדר מציאות, הגם שבתכניותיו יוצא הוא, ממש כמועצת־אירופה, מהנחת־היסוד המובנת־מאליה שהמדינות־החברות מקיימות בידן את מלוא ריבונותן. ברגע זה דומה גם שאין כל אפשרות להקים ארגון פוליטי על בסיס אחר. מועצת־אירופה היא גוף יועץ ומועדון ליוכחים, לא יותר. יש הרואים בה גרעין לאחדות לעתיד־לבוא, ויש הרואים בה בימה לשעשועי מליצות ולהפגנת כשרון הנאום.

עובדה היא שמועצת־אירופה איננה גורם הבא בחשבון בחיים המדיניים כיום, ודווקא משום שחבריה אינם קשורים זה בזה דיר־הצורך באינטרסים ממשיים משותפים. שיתוף־פעולה צבאי מוצלח מחייב עבודת־צוות פוליטית, וזו מצדה מחייבת שותפות בשטח הכלכלי.

לפיכך נודעת חשיבות יוצאת־מגדר־הרגיל לעובדה שניגשים עתה, על אף הכל, להקמת שותפות מעין זו. מנקודת ההשקפה האירופית אין חשיבות מכרעת לשאלה אם האחדות קמה בצורה של שוק משותף יחד עם איחוד־מכס או בצורה של שטח

מסחר חפשי. בשני המקרים ייוצר משק המעמיד בפני חבריו אפשרויות שוות ומשותפות ומלכדם לכלל אחדות בעלת אינטרסים מדיניים וצבאיים זהים. אמנם, אין מחסור בספקנים שעה שמדובר ברעיון האחדות האירופית. הללו נאחזים בכך שעד כאן לא נמצאה אפשרות מעולם לכונן אחדות כזאת, ולא עוד אלא שסיכוייה פחתו והלכו במרוצת הזמן. אבל דווקא בכך טמונה בעקיפים ההוכחה לממשותו של הרעיון, לצידוקו ולנחיצותו.

**

ההיסטוריה האירופית נבדלת בהרף מזו האסיאתית. ההבדל ההיסטורי־הרוחני והתרבותי אולי אינו בולט כל־כך לעין, אבל מן הבחינה הפוליטית נראה הוא בביורו. עד לפני מאתיים שנה הפריד חלל עצום בין אירופה לבין אסיה ורוסיה העניה וחסרת־התרבות. רק דרומית יותר, באסיה התיכונה, היה הגבול נייד יותר, ואפילו כאן היה תמיד ממשי. הירודוטוס יודע כבר לספר לנו שהפרסים ראו באסיה את תחום ממלכתם ואילו ביוונים ובארצם ראו דבר שאינו נוגע להם כלל.

אף־על־פי־כן לא ידעה התקופה העתיקה את אירופה כמושג, וזאת מטעמים נכוחים למדי. היסוד שעליו קמו ממלכות הזמן ההוא לא היה היבשת — זו לא היתה ידועה אלא במעט — אלא הים התיכון. הממלכות הללו כולן שכנו לחופיו של ים סגור, ובריוחוק כמה קילומטרים בפנים הארץ נבלעו הגבולות באפולולית או שהגיעו לתחומם, המטושטש באותה מידה, של הברברים. עם זאת אפשר לראות ב„שלום הרומאי“, שהעניק לממלכת רומי משך מאות־בשנים שלום ומידת רווחה שלא נודעה כמותה קודם־לכן, את חלוץ האחדות האירופית.

מלכות רומא שקעה, אבל מה שאירע לפני כן יש בו כדי לעורר מחשבות. מלכות רומא נחלקה לממלכה מערבית ומזרחית. הטעם לכך היה הגיוני למדי. בממלכת הישנה שכנה הבירה, עוד מימי הרפובליקה, בתווך, אבל מחמת התפשטות, ביחוד לפאת מזרח, התרחקו הגבולות והגיעו עד פרס. עקב זאת נתקלה הממלכה בבעיות מעין אלו הצפות תמיד בפני מעצמות אימפריאליסטיות ומסבכות אותן במלחמות תמיד. מתוך כך נאלץ הקיסר להעתיק את נקודת־הכובד סמוך יותר למרכז המשבר. התוצאה היתה שקמו שתי בירות לממלכה ובסופו של דבר התפתחו ונעשו שתי ממלכות, ודבר זה לא הוסיף להן כוח במערכה עם האויבים המאיימים עליהן.

גם כיום חלוקה אירופה למזרח ולמערב. בימים ההם שקע המערב תחילה ואילו המזרח החזיק מעמד עוד אלף שנה, עד שבאו התורכים וכבשו את קונסטנטינופול ב־1453. כיום קיים המערב, נתון בסכנה ומקוצץ־תחומים, ואילו המזרח נכנע לזר. לפני ארבע־מאות שנה בדיקת התפשטו התורכים לא־פחות מן הרוסים בימינו, עד לפוסטה ההונגרית ועד לחומות וינה. בפעם ההיא עברו כמעט מאתיים שנה עד שנהדפו התורכים מן העמדה החשובה כל־כך מבחינה אסטרטגית ועד שהחזר שיווי־המשקל האירופי לאיתנו.

אחרי שקיעתה של ממלכת רומא נעשתה מעצמה אחרת גרעינה של האחדות האירופית: הכנסייה הנוצרית. כיורשת הנכסים החשובים ביותר של התקופה העתיקה — המונותאיזם היהודי, הפילוסופיה היוונית וחכמת המימשל הרומאית — קנתה לה, מבחינה תרבותית, חשיבות גדולה הרבה יותר מכל גורם אחר של הזמן ההוא. באמצעותה נתלכדה אירופה ונעשתה אחדות תרבותית. ודאי, ההכרה באירופה כמכנה-משותף לאחדות מדינית כמו גם דתית ותרבותית לא צפה ברצינות לראשונה אלא בשעה שנתערערה אחדות זו באורח קשה ביותר עקב מלחמות-הדת של המאה ה"ז וה"ז. מתוך ההריסות העגומות קם המאמץ החדש לאחות את הקרעים. המלך אנרי ד' היה הראשון שניסה להעמיד תכנית לאירופה מלוכדת. הוא חשב על „חברה אירופית“, על שלום של קיים ועל הבנה בין המדינות הבודדות. הריאליזם שלו עמד לו לראות שהמשימה העיקרית היא להבטיח לקתולים ולפרוטסטנטים כאחד מקום בתזמורת האירופית, וכי תפקידו אינו לעזור לאחד מן השנים לנצח אלא להביא לידי קיום-צוות מתוך הבנה הדדית.

אין ספק שהוא ראה באירופה אחדות אחת, אבל חשוב לציין שראה בה אחדות של ישויות עצמאיות, שכל אחת מהן יש לה מלוא הזכות לפרש על פי דרכה את משמעותה של המורשת המשותפת. אחדות ו„האחדה“ הם שני מושגים שונים. הנזיר סן־פייר המשיך ברעיון זה של „אחדות אירופית“. לודביג הולברג, המחזאי הדני הראשון — בן־דורו של וולטר — מזכיר את סן־פייר לעתים קרובות במכתביו. הוא גרוטיוס הרחיב את הרעיון לכלל „מאגנה אינברסיטס פריסטיאנורום“, וגם תפסית הזכות הטבעית והלאומית מתבססת אצלו על ההנחה שקיים אידיאל כלל־אנושי של אחדות אירופית ותרבות נוצרית, שאינן עומדות בניגוד לאחדויות ולתרבויות אחרות.

על יסוד זה בנתה את בניינה המאה הי"ח, זו המאה שסובלנותה והומניותה קירבו את חלק־העולם שלנו לאידיאל הנכסף יותר מכפי שקרבנו אליו אי־פעם מאז גאונם של ימי־הביניים, כשהיה האפיפיור משמש מרכז שאין־עליו־עוררים לנצרות של אירופה המערבית.

הפטריטיות של אותה תקופה הצטרפה עם המוסר הנוצרי וקנתה לה אופק קוסמופוליטי רחב. רעיון זה של ההשתייכות האירופית המשותפת, שהתפתח משך מאות בשנים, הושם לאל על־ידי המהפכה הצרפתית והדיקטטורה של נפוליאון. עובדה תמוהה היא שמהפכות תחילתן בכך שהן פונות אל הבורגנים או אל הפועלים של כל הארצות וסופן פונות בקריאה ללאומנות צרת־אופק ביותר. בעוד שהפטריטיות מתרחבת והולכת מעגלים־מעגלים ממרכזו ויש בה כדי להיות למועיל לאחדויות אחרות, גדולות יותר ויותר, הנה הלאומנות מצמצמת וסופה שביעות־צון־עצמית השמה את הדגש בתוקפנות. בעולם הסובב אותה היא יוצרת ניגודים מתמידים.

במאה-וחמישים השנה האחרונות נגזר על אירופה להתנסות בתהליך הזה. בכוחו של הגיון-הברזל הביא תהליך זה לידי שתי המלחמות העולמיות של מאתנו ולידי חלוקתה של אירופה. בכל שאר חלקי העולם הלאומנות מתפשטת. המוני-העמים של אסיה, ובמידה ידועה גם של אפריקה, נמצאים בתנועה, במאבק לעצמאות. אבל אנחנו, האירופים, האם אנו עומדים בנקודת-מפנה? זאת היא השאלה הבאה על ביטויה באלטרנטיבה: שוק משותף או אזור של מסחר חפשי.

כדי לנקוט עמדה לגבי בעיה זו שומה עלינו לעיין שוב בסיכויים. המדינה הלאומית כפי שהיא נתפסת לנו, כלומר מדינה שבולותיה הלשוניים והעממיים חופפים את גבולותיה המדיניים, היא אידיאל שקם לדחוק את רגליו של אידיאל המדינה האוניברסלי מימי-הביניים. האידיאל החדש פירושו לא רק תחמת תחומים בפני מדינות אחרות אלא גם באותה מידה המגמה לאגד ולסגור על מסגר את הנחלה המשותפת. בחינת הגנה כנגד הפיאודליות שחילקה את המדינות הבודדות לגלילות שכל אחד מהם בעל גבולות-מכס משלו ואינטרסים מיוחדים משלו. המדינה הלאומית פירושה אפוא התלכדות לכלל אחדויות גדולות יותר, שפותחה על-ידי השווקים המתרחבים. הבורגנות החדשה היא שפתה את התמורה הזאת. הכוח המניע לכך היה הקפיטליזם, שזוקק היה לשווקים גדולים יותר כדי לנצל את האפשרויות שנתרחבו, את הטכניקה, הספנות והאוצרות שמעבר-לימים. המשק האוטרכי של ימי-ביניים לא היה זקוק, ביסודו של דבר, לשום שוק. בהשוואה אליו יש בהקמתה של המדינה הלאומית משום צעד קדימה; כל הרחבה נוספת של כושר-הייצור כרוכה בדרך הטבע בהרחבה מקבילה של השוק.

הלאומנות של המאה הי"ט לא יכלה לבצע את ההרחבה הזאת. בכמה מקרים אף פיצלה שווקים הקיימים כבר לחטיבות קטנות יותר. אפשר שמטעמים אחרים היה צורך בדבר, אבל הוא לא הלם את ההתקדמות בשטח החברתי והכלכלי, ובמובן זה היה אפילו ריאקציוני.

הדבר הראוי ביותר לציון בקשר לתופעה זאת הוא שהיא חלה בשלב שהמצאות הטכניות, בעזרת כוח הקיטור והחשמל, פיתחו בו אפשרויות ייצור גדולות מפל אשר נודעו לפנים. כניסתה של אירופה לתקופת הלאומיות הביאה משום כך, בחינת השלמה נחוצה, לידי כיבוש השווקים של חבל-ארץ זרים — הריאקציה מן הסוג האחד הושיטה ידה לריאקציה מן הסוג השני.

עדיין אנו חיים בתקופה זו, והקידמה הטכנית העמידה אפשרויות חדשות עם הופעתם של מנוע-השריפה והכוח האטומי. אך בצד זה לא באה הרחבה מקבילה של השוק האירופי במגמה לנצל את כושר-התפוקה של כוחות-הייצור החדשים. נהפוך הוא, עדים היינו להתכווצות, קצת משום ההתרוששות הכללית בעקבות

שתי מלחמות־עולם וחצייתה של היבשת שלנו לשנים, קצת משום השתחררותן של המושבות. שחרור זה פירושו היה שמיליארד וחצי בני־אדם הסתלקו מן ה"איגוד". דבר זה אין פירושו דווקא שהמושבות־לשעבר יורדות מן הפרק כשווקים לתעשיה האירופית, אבל הקשר לאירופה מתרופף ומובן הדבר שהן בוחרות לחפש להן קשרים במקומות אחרים.

רוב המדינות קיוו שתוכלנה למצוא תקנה להצטמצמות השווקים בהטלת הגבלות על היבוא ובהקמת חומות־מכס גבוהות כדי להגן על השוק העצמי. בכך רק נצטמצם השוק עוד יותר. לבסוף הגיעו הדברים לידי כך שפל הכלכלנים וכמה אנשי־מדינה נקטו עמדה נגדית. הם הצליחו להחדיר את ההבנה שיהיה זה הרס וחורבן לכולנו אם נמשיך ללכת בדרך זו. הם תקעו לראשי כולנו כי יש הכרח ליצור שוק גדול ותעשיות שתוכלנה לספק את צרכיו של שוק זה וכי מפעלים שאינם יכולים לעמוד בתנאים אלה חייבים להיסגר. הרי אלה הם תנאים קשים להמשך קיומנו ככוח כלכלי ותרבותי עצמאי.

למרבה הצער רב היה המרחק בין ההבנה הכללית לביטויה במעשה. אמנם הוקמה שורת ארגונים כדוגמת OEEC, הארגון־לשיתוף־פעולה־כלכלי־אירופי, או EPU, איחוד־התשלומים־האירופי, שעשו עבודה רבת־ערך, למשל בהנהגת ה"ליברליזציה" במסחר, שהתבטאה בביטול כל ההגבלות על היבוא. גם דבר זה הצליח במידה מדהימה לכאורה, אך בעצם רק הודות לכך שהארצות הנוגעות בדבר העלו את שיעורי־המכס בד־בבד עם ביטול ההגבלות. ומה הושג בכך? אירופה המערבית נשארה מחולקת לשווקים קטנים, שאינם בעלי כוח־תחרות ואין ביכלתם לנצל במלוא המידה את כוחות הייצור החדשים.

דבר זה מכאיב הוא פייכמה מאחר שאירופה כלואה בין שני שוקי־העל של העולם. הללו מצוי בהם השוק הגדול הדרוש, מצויים בהם מספר האוכלוסים הדרוש וההון הדרוש כדי להפעיל בהצלחה את מקורות האנרגיה החדשים. ארה"ב כמו גם ס.ס.ס.ר. מיצרות במדה מרענת לשוק הפנימי שלהן. היצוא הוא בשבילן גורם שלכל היותר יוכל לקנות לו חשיבות בתנאים קוניונקטורליים מסוימים, אך פרט לכך הריהו פחות־ערך. ארה"ב יש לה 160 מיליון תושבים, ס.ס.ס.ר. 200 מיליון. אבל אם תיעשה אירופה אחדות אחת הרי תעלה בהרבה על שני שוקי־העל. אירופה המערבית לבדה יש בה 300 מיליון אוכלוסים, ואם ביום מן הימים תתחדש שלמותה של אירופה הרי תהיה מונה למעלה מ־400 מיליון. במספר זה לא כללנו את תושבי החלק האירופי של ברית־המועצות. כחבל־ארץ המשתרע משני העברים של הרי אוראל אין ברית־המועצות יכולה להיחשב לא על אירופה גם לא על אסיה ויש לראות בה חלק־עולם בפני עצמו.

אכן, בעית גיבושו הכלכלי והמדיני של חבל איננה מתמצית כלל בהקמת שוק פנימי רחבי־ידיים. נחוצים גם אוצרות טבע, אם אין חבל מעין זה רוצה להיות תלוי יותר מדי בעולם הסובב אותו. ודאי נכון הדבר שבמובן זה אירופה

נופלת מארה"ב וס.ס.ס.ר., אבל אם ישוו האירופים את אוצרות הגלם שלה עם אלה של הודו, אינדונזיה, סין ויפאן הרי יוכלו להתברך במזלם. מלבד זאת יש בה מרחבים של אדמה טובה, השקאה טבעית בשפע ואקלים נוח. יודעי־דבר מטעיי־מים שחבל הרור לבדו יש בו פחמים די סיפוקם של צרכי אירופה ל־800 השנים הבאות, וצרפת יש בה אוצרות גדולים מאלה בבצר־ברזל.

מלבד זאת הרי אירופה כמרחב כלכלי חורגת מגבולותיה המדיניים, שכן יש לכלול כאן כל אותם שטחים שהמבנה הכלכלי שלהם מקשרם באורח „טבעי“ לאירופה. דברים אלה כוחם יפה לגבי המזרח התיכון כמו גם לגבי אפריקה. כשאנו מסתכלים ורואים אי־אלו מארצות המזרח התיכון המבקשות לפנות אל ברית־המועצות, יכולים אנו להינבא בבטחון שאין דבר זה יכול להאריך ימים לפי שהוא מנוגד מדי לטבע. מוצר היצוא היחיד והחשוב באמת במדינות הערביות הוא הנפט, ובמצרים — הכותנה. ברית־המועצות אינה זקוקה לא לזה ולא לזה, ואילו אירופה היא צרכנית בטוחה לשניהם. המהומות והאיבה למערב בארצות המזרח התיכון הם גילויים של אותו נחשול של לאומנות המציף עתה את העולם הקולוניאלי מלשעבר, אבל גם שם יעברו הדברים פעם את נקודת־הרוויה שלהם והבריות יסגלו להם נקודות־השקפה חדשות, מעשיות. או אז ישוב המזרח התיכון וימצא את דרכו לאירופה.

הצרפתים כידוע מגלים וההולכים בסאהארה שדות־נפט חדשים שהודות להם יוכל המערב להיות תלוי פחות ביצרן יחיד. אותם דברים שאמרנו על המזרח התיכון כוחם יפה גם לגבי תוניסיה, מארוקו ואלג'יריה שאף הן נפלו קרבן באותה מידה לנגיף הלאומנות: תלויות הן בשוק הטבעי שלהן. בלי צרפת אין הן יכולות להתקיים כלל. אשר לצרכי האורניום של אירופה, אלה יספקו על־ידי קונגו הבלגית, מרכזה ודרומה של אפריקה.

אירופה היא אפוא גורם בעל־ערך. אי־אפשר לחשב במדויק את הקף אוצרות־הטבע שלה בהשוואה לאלה של ארה"ב וס.ס.ס.ר., גם אין צורך בדבר. לענייננו חשוב הוא ביותר שנבהיר לעצמנו שחלק־העולם שלנו יש לו מקור עושר שאין אף אחד מן האחרים יכול להתהלל בו. מקור זה הוא תרבותו. אין איש יכול לחשב במאריקים ופניגים מה פירושה של תרבות לגבי כושר־הקיום של חבל־ארץ נתון, אבל הנקל לראות שתרבות, כפי שהיא מתבטאת באמנות כמו גם במסורות עתיקות של מלאכת־יד, יכולה להיעשות כוח פורה במסגרת הייצור. על־ידי תרבות זו תוכל אירופה להבטיח לעצמה מעמד של מונופול בהספקת מוצרים מעודנים לצרכנים הבאים בחשבון בשאר חלקי תבל. אירופה היא חבל־עולם עתיק שבו תרבות בת כמה אלפי שנים מוסיפה להנץ ניצנים חדשים בזכותה של מסורת רצופה.

אירופה שווה אפוא, בכוח, למעצמות העולמיות הגדולות ביותר. חולשתה טמונה בהיעדר התיאום בין כוחותיה. גורלו של חלק־העולם שלנו תלוי בשאלה אם, בעתיד הנראה לעין, נצליח להגיע לידי תיאום מעין זה. דבר זה שוב פירושו שעלינו להפוך עורף להתפתחות של מאה־וחמישים השנים האחרונות. פירושו הוא שנחזור ונאחד את אמצעי־ההגנה נגד איומים וסכנות עם העולם המערבי, ובתוך כך נשתחרר מן העדיפות המכרעת של האמריקאים בממון כמו גם במדיניות, כפי שהיא נקבעת במשרדיה של מחלקת־המדינה האמריקאית.

מדיניות־החוץ האמריקאית הנוכחית, כפי שנוסחה על־ידי פוסטר דאלס המנוח, לאסונה לא יכלה להתוות שום קו חיובי ומיוסדת היתה על שיקולים מוטעים. דומה היה הדבר כאילו תמיד דאלס שואל: „מה עושה כרושצ'וב? עלינו לדאוג לכך שנעשה בדיוק את ההפך!” הוא יצא מן ההנחה שהמנהיגות הרוסית עתידה להתפורר בהכרח אם אך ידחפו מעט את בנין־הקלפים — ובכך הצליח רק לבצרה ולחוקה; סבור היה כי המדינות המשועבדות תתקוממנה אם רק יעודדו אותן לכך — אך הוא לא נקף אצבע כאשר אמנם בא הדבר ונהיה. אדרבה, כשהסתבכה הממשלה הרוסית בקשיים עקב המרידה בהונגריה, בא פוסטר דאלס והושיעה למעשה על־ידי שתמך בפעולתה הנגדית בסואץ. ולאחר שהאמין בעדיפות הטכנית של אמריקה וביקש לבלום את הרוסים באיומי „תגמול מוחצני”, אנוס היה להתעורר בבוקר לא־עבות ולגלות לעצמו שהעדיפות הטכנית של המערב אינה אלא אשליה וכי הרוסים הם היכולים, בעת צורך, להפעיל את שיטת התגמול המוחצני.

פוסטר דאלס נתגלה כפסיכולוג גרוע. מתוך שהכיר רק בנשק וכתוספת נשק מתמדת כנימוק מדיני, לא הצליח אלא ללכד את יריביו ולעשותם גוש מוצק. הכל יודעים שרבים למדי היו חילוקי־הדעות במוסקבה, אבל המדיניות המערבית לא השכיחה לנצל את הפילוגים והבקיעים הנראים לעין. מדיניות אטומה ונטולת־פשרות היתה בבחינת מתנה מן השמים לאותם מדינאים רוסים שדגלו בקו אטום ונטול־פשרה ומהלומת־מוות לחוגים ליברליים יותר. משום כך היה פוסטר דאלס על אף הכל איש מועיל לכרושצ'וב ואסון למאלנקוב.

אירופה המערבית המאוחדת, משקלה וכוחה יספיקו לה לנקוט עמדה מדינית ההולמת את צרכי השעה. עמדה זו לא תתבסס אך ורק על צבירה של גורמי־כוח ולא תצטמצם ב„שימת־רגל” לברית־המועצות. קודם־כל צריך יהיה לחזור ולהגיד בבירור שאירופה לא תחזור להיות אירופה במונח האמיתי והממשי בטרם יחובר החלק המזרחי שוב עם המערבי. אבל לא במלחמה יש להשיג זאת. אין שום צורך במלחמה, שכן הרוסים לא נמנעו מלשאל לותר על הארצות האלו אם אך יוכלו לקבל מחיר גבוה למדי בתמורה. אין לשכוח שהדמוקרטיות העממיות נעשו עצם בגרונה של הממשלה הסובייטית ומאז ה־17 ביוני 1953, יום המרד בברלין המזרחית, גרמו לה הפסד חמור ומסוכן של פרסטיז'ה.

ערכן של ארצות המזרח לרוסיה בא על ביטוין במידה מסוימת בחוזה־ורשה, שהוא המשקל־שכנגד לנאט"ו. אבל מה ערכו המעשי? מה־בצע בחוזה כשאי אפשר לסמוך על החתומים? זוהי שאלה שממשלתה והנהגתה הצבאית של רוסיה ודאי מציגות אותה לעצמן.

הצעה מצד אירופה המערבית לביטול חוזה־ורשה ולפירוק נאט"ו בעת־ובעונה אחת, בד־בבד עם פינוי כל הצבאות הרוסיים מאירופה המזרחית והאמריקאיים מיבשת אירופה, תביא לידי פילוגים וחיפוכים בממשלתה ובהנהגתה הצבאית של ברית־המועצות. יהיה בה גם משום קריאה רבת־כוח לכל החולמים על הקמתו של מנגנון־ייצור הבא לספק את צרכי האוכלוסים ולא רק את אלה של הגנרלים. הקצרה, הצעה מעין זו תעורר את שוחרי־השלום האמיתיים, והכוזבים יתקשו אז לכסות את פרצופם האמיתי. על־ידי הצעה זו בלבד אפשר יהיה להשיג יותר משהשיגו פוסטר ואֶלן דאלס בקריאותיהם הרבות־מספור למיגור העריצות ובאיר־מי התגמול המוחצני שלהם.

אירופה היא אירופה, ובאשר היא כזאת אין לה כל ענין להיות סרה עודף לאחת משתי המעצמות האדירות. בקיטוב הנורא בין ארה"ב לס.ס.ס.ר. עליה לתת דעתה על האינטרסים שלה. היא תתרום תרומה אמיתית ביותר לשלום העולם אם לא תיעשה היא עצמה שדה־מצעד לאיזה משני השותפים הגדולים.

נייטרליות מעין זו בין ארה"ב לס.ס.ס.ר. אין פירושה מכל־מקום נייטרליות ללא תנאי או מתוך עקרון, ועל אחת כמה וכמה אין פירושה נייטרליות נטולת־נשק. „נייטרליזציה“ כשלעצמה עדיין איננה נותנת את הכוח לקבוע את תנאיה. השטח הנייטרלי יש לו צבא משלו, ולכשיגיע הוא עצמו לדרגת האחדות המספקת יהיה לו צבא מאוחד, צבא אירופי. הנייטרליות רק מונעת את צבאו של חבל זה מלפעול בשיתוף עם הצבא האמריקאי או עם הסובייטי. מלבד זאת פירושה הוא שכל התקפה ללא התגרות מצד אחת המעצמות האלו על אירופה תטיל אותה מיד לזרועות המעצמה השניה.

כך מצטיירת, בקווים כלליים, מדיניות אירופית חיובית, מדיניות פירוקו המודרג של קו הנאט"ו היונק השראה מאמריקה. ההגיון מחייב שתהיה מדיניות זו הכרח לבניינו של השלום: אך אפשר גם שבימים־יבואו תהיה לסלע־המחלוקת. רעיון הנייטרליות של אירופה יש לו, כידוע, מצדדים רבים בארצות־הברית, בכללם אנשים בעל־שם כוולטר ליפמן, עדלי סטיבנסון וג'ורג' קנן — ויש לה מצדדים גם בברית־המועצות, גם אם הושמו בכלא בחלקם או הורחקו לכהונות פחותות־ערך בגלילות המרוחקים של רוסיה האסיאתית.